

Perinteisiä läkkitöitä: kerma- ja maitokannut, lampetit, kynttilänjalat, vetomitat 4 senttilitrasta litraan sekä leivontamuotit. Valmistaja: Pläkkimestari Pentti Tuominen. Kuva: Anneli Hemmilä-Nurmi / Suomen käsityön museo.

Pläkkimestari Pentti Tuominen

30 vuotta pläkkiä

Näyttely Suomen käsityön museon Ikkunagalleriassa 14.10.–20.11.2011

Vähäkyröläinen Pentti Tuominen on kolmannen polven pläkkiyri ja tällä hetkellä ainoa pläkkimestari Suomessa. Pläkkimestari Tuominen oppi taitonsa jo lapsena. Oman pläkkiyrityksen Tuominen perusti 1981. Ensimmäiset työtilat löytyivät saunasta ja työvälineetkin piti lainata veljen verstaalta.

Pläkkityöt Tuominen valmistaa edelleen perinteisillä työkaluilla verstaassaan Vähässäkyrössä. Työ alkaa 0,3 mm:n paksuisen pellin leikkaamisella valtavilla kanttisaksilla. Sirkkelisaksilla leikataan pohjien ja kansien pyöreät muodot. Taittelukoneella valmistetaan reunakäänteet. Kuperan puupölkyn päällä pakottamalla saavat muotonsa erilaiset kannet. Ohuemmat lankaosat taivutellaan hohtimilla. Lopuksi osat juotetaan yhteen laimealla suolahapolla eli syyrällä ja tuotteet kiillotetaan.

Perinteisiin käyttöesineisiin pohjautuvat perinnetuotteet - kermakannut, litran ja sitä pienemmät vetomitat, kynttilälampetit ja fyrryt eli puhallettavat lasten leikkikalut - saivat 1984 Käsi ja taideteollisuusliiton laatumerkin. Pentti Tuomiselle myönnettiin 1992 Pläkkiyrimestarin kunnia-arvo ja vuonna 2010 hänet valittiin 2010 vuoden käsityöyrittäjäksi.

Valmistuksen ohessa Tuominen on kiertänyt alusta asti ympäri Suomea tuotteitaan myymässä ja taitojaan esittelemässä, vuosittain matkaa kertyy edelleen noin 35 000 kilometriä. - *Töitä on niin paljon, ettei kaikkea ehdi edes tehdä. Esimerkiksi leivontaan tilataan koko ajan erikoismuotteja. Yrityksillä on paljon omia lahjoja tai erikoistuotteita. Erikoiset fyrryt ovat taas yleisön kesto suosikkeja*, Pentti Tuominen kertoo.

-

Pentti Tuomisen voi tavata työnäytöksessä 11.11. klo 12-16.30 Suomen käsityön museon Ikkunagalleriassa.

Myyntinäyttelystä voi samalla hankkia perinteisiä läkkituotteita, kuten kannuja, mittoja, lampetteja, kynttilänjalvoja, piparimuotteja ja fyrriä eli pohjanmaalaisia puhallushyriä.

Vähäkyröläistä pläkkyperinnettä

Läkkipelti on elektrolyyttisin menetelmin tai sulaan tinaan kastamalla päällystetty ohut teräslevy, jota käytetään etenkin peltiastioihin. Pohjanmaalla läkkiä kutsutaan pläkiksi, ja ammatinharjoittajaa pläkkiryksi tai pläkkiseppäksi.

Läkkiseppiä oli 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa Suomessa vielä satoja. Yksistään Vähässäkyrössä toimi vuonna 1909 peräti 103 läkkiseppää. Usein samaa ammattia harjoitti koko perhe, sillä naiset ja lapset olivat nopeita oppimaan alan työvaiheita ja siten alaa saatiin kannattavammaksi. Läkkiseppien taitoja hallitsee Suomessa enää vain muutama.

Vähänkyrön pläkki-innostus 1800- ja 1900-luvuilla

Vähässäkyrössä oli vuosisadan vaihteen molemmin puolin eniten pläkkiseppiä suhteessa asukkaisiin. Jo ennen pläkki-innostusta alueella oli tavanomaista enemmän käsityöläisiä ja pienteollisuutta, erityisesti kankureita. Ennen oli tavallista, että eri alueilla erikoistuttiin jonkin materiaalin työstämiseen tai käsityötapoihin alueen suotuisten olojen tai kysynnän vuoksi. Esimerkiksi Oulun lähellä tietyissä pitäjissä valmistettiin runsaasti kalatynnyreitä, koska niitä tarvittiin säilömiseen.

Pläkkiesineet tunnettiin Vähässäkyrössä jo 1700-luvun lopulla ja 1810-luvulla Vähäkyrö sai oman pläkkiryin. 1810-luvun perukirjoissa mainitaan lähes kaikilla olleen seuraavia pläkkiesineitä: maitosiili eli -siivilä, tratti (suppilo), kuuppa (nappo eli kauha), kooli (vati), toosa (aski), priikka (tarjotin), takki (kansi), riivinrauta ja kynttilänalusta.

Pohjanmaan asukkaat alkoivat vaurastua maidontuotannon kasvaessa ja puun hinnan noustessa. Alueen asukkailla oli siis varaa ostaa tarvitsemiaan helppohoitoisia läkkiastioita kuten kermakannuja, siivilöitä ja suppiloita. Karjanhoidon kehittyessä uusi materiaali otettiin innokasti käyttöön. Vähässäkyrössä oli paljon maattomia, jotka tarvitsivat ammatin, johon oli helppo ryhtyä pienellä pääomalla. Oppia oli helppo saada kuparisepiltä ja vaasalaisilta osajilta. Peltiä oli helposti saatavilla Vaasasta, sillä sitä tuotiin sinne suoralla laivayhteydellä Fagervikin ruukilta Inkoosta. Vuonna 1890 mainittiin pitäjässä olleen jo 35 pläkkiryä ja 1909 peräti 103 läkkiseppää.

"Selvä kuin pläkki"

Vähässäkyrössä pläkkiseppät olivat pääasiassa oppineet ammatinsa sukupolvien ketjussa. Ensimmäiset pläkkiryrit ovat todennäköisesti saaneet ammattiopetusta ja ovat siten tuoneet osaamisensa Vähänkyröön. Usein pläkkityötä harjoitettiin pienviljelyksen tai muun työn ohessa, koska pelkästään pläkkiesineitä muotoilemalla oli vaikea hankkia täyttä elantoa perheelle.

Kun joku renki naimisiin mentyään kyllästyi rengin hommin tai perheellinen mäkitupalainen epävarmaan asemaansa, oli pläkkiseppien työ houkutteleva vaihtoehto. Alalle ei tarvinnut pitkiä oppiaikoja mestarin opissa ja pääsi nopeasti leivänsyrjään kiinni. Moni renki rupesi mieluummin pellistä kyhäilemään esineitä sukeutuen vähitellen jonkinlaiseksi omatekoiseksi mestariksi. Joku saattoi palkata taitavamman töihin oppiakseen taitoja. Joka kulmalla tehtiin pläkkiseppien työtä ja kuka tahansa saattoi oppia vähän taontaa katsellessaan, kirjoittaa paikallishistoriikin kokoaja Pertti Gyllén (1983) vähäkyröläisestä pläkkiperinteestä. Mahdollisesti tästä tuleekin sanonta selvä kuin pläkki. Ala ei ollut vaikea, vaan työ oli nopeasti ja helposti opittavissa. Alalle siirtyminen ei vaatinut suuria pääomia, koska työkalut olivat yksinkertaisia ja pellin hinta kohtuullinen. Valmiiden tuotteiden myyntihinta koostui tuotteen painon eli materiaalin menekin mukaan.

Läkkiseppien verstaat hiljenevät

Ensimmäiset plakkisepät pystyivät vaurastumaan alalla, mutta plakkituotteiden ylitarjonnan kasvaessa 1890-luvun alkuun mennessä oltiin jo huolestuneita koko alan menestyksestä. Laaja kannattamattomaksi käyvä tuotanto ratkaistiin hankkimalla työtä nopeuttavia ns. sikkikoneita Saksasta sekä luomalla koko maahan tehokas myyntiverkosto kiertelevine myyjineen. Uusia työpaikkoja syntyi myynnin alalta. Ratkaisujen löytäminen ylituotannon ongelmiin kertoo pohjalaisesta yritteliäisyydestä yli sata vuotta sitten.

Läkkituotteiden kysynnän väheneminen oli kuitenkin väistämätöntä ajan kuluessa. Läkkipeltiset taloustavarat olivat yleistyneet nopeasti 1870-luvulla sekä maaseudulla että kaupungeissa. Talouksissa ne olivat korvanneet puiset ja saviset astiat. Läkin rinnalle tuli muita materiaaleja: emali yleistyi 1890-luvun lopulta alkaen, alumiiniset astiat 1920-luvulta alkaen ja teräsastiat 1940-luvulla. Lopulta muovin suosio 1960-luvulla syrjäytti läkin, kunnes vanha materiaali nousi uudestaan esille perinne-esineissä 1970-luvulla.

Lähde: Miljoona fyrryä on miljoona markkaa, sanoi Kukkasen Jussi. Vähäkyröläistä plakkyriperinnettä. Pertti Gyllén, 1983.

Lisätietoja

Kuva: Kuvan tanssiparin on tehnyt Kati Haukkala, kuva Jussi Jäppinen.

Linnan juhlat

Suomen Nukketaitelijat ry

Näyttely Suomen käsityön museon ikkunassa 23.11.2011-1.1.2012

Suomen Nukketaitelijoiden joulunajan näyttely Suomen käsityön museon ikkunassa on muodostunut perinteeksi, jota kaupunkilaiset osaavat jo odottaa. Tänä vuonna näyttely on nimeltään Linnan juhlat. Kristallikruunut loistavat ja juhlallisessa joukossa on muutamia tunnettuja politiikan vaikuttajia ja julkkiksia, sekä paljon muita juhlijoita - nukkien muodossa.

Mieskuoro esiintyy ja muutama pariskunta intoutuu tanssiin laulun tahdissa. Tarjoilupöydän ympärillä käy jo kuhina. Entiset presidentit seurustelevat juhlijoiden kanssa. Naiset iltapuvuissaan ja miehet frakeissaan loistavat kristallikruunujen kimalluksessa. Keitä julkkiksia sinä tunnistat joukosta?

Nuket ovat Suomen Nukketaitelijat ry:n parinkymmenen jäsenen tekemiä uniikkeja taidenukkeja. Nukentekijä on tehnyt taidenukelle kaiken itse: muotoillut, maalannut, tehnyt vaatteet, peruukit, kengät ja muut tykötärpeet. Kulissit on tehnyt Soile Aartialan suunnitelman mukaan Pertti Haukkala apupoikana Mara Kovanen.

Näyttelyn näkee parhaiten Kauppakatu 25:ssä ikkunan ulkopuolelta.

Näyttelyä on tukenut Keski-Suomen taidetoimikunta.

Lisätietoja

Arja Jäppinen
puh. 050 5750548